

drukken die samen de dikte van een echt pb hadden. De binnenkant van een van die twee velletjes werd volledig in een bepaalde kleur met een cliché bedrukt waarin de drie leeuwen uitgespaard waren. 'Als men later het samengeplakte pb tegen het licht hield, kreeg je dus een vrij goed watermerk-effect dat alleen ingewijden als vervalsing konden herkennen.' Het cliché van de leeuwen was weer van de Arbeiderspers afkomstig. Veterman had het besteld, voorzien van boven- en onderschrift 'Löwenseife - Löwenseife - Löwenseife', alsof het voor wikkels van een Duits zeepproduct bestemd was.¹ Voor de aanduiding 'A 35' (Amsterdam) liet hij een scheepvaartmaatschappij, waar iemand bereid gevonden was hulp te verlenen, een cliché bestellen: 'S. S. CORNELIA 350 B. R. T.' - een ongebruikelijke combinatie, maar ze leverde 'A 35' op. 'Een week lang speurden drie mensen naar een numroteur die dezelfde cijfers had als de echte pb's. We vonden er één, en moesten daardoor driemaal de nummers drukken' (die stonden driemaal in elk pb vermeld)

'en toch zo accuraat alsof het tegelijk was geschied.

Voor het plakken namen we eveneens een serie proeven. De plakstof mocht niet door vocht of lichaamswarmte oplossen. Cellulose-lijm bleek daaraan te voldoen, maar was buitengewoon lastig te behandelen. Mijn vrouw en ik werkten soms 24 uur achtereen; niet alleen moesten de twee velletjes met spelden precies op elkaar worden geplakt, maar ook worden geperst, afgesneden en de veelhoek voor het portret uitgeponst.²

Al die arbeid werd door Veterman en zijn vrouw in een vertrekje aan de voorkant van Keizersgracht 763 verricht: zij konden er zien wie de stoep opkwam. Bij onraad doken zij met een zorgvuldig gerepeteerde manoeuvre, al het bezwarend materieel meenemend, in een hok achter het huis waar bovenin cokes lag; onder die cokes was een ruimte uitgespaard die toegankelijk was via een goed gecamoufleerd klapdeurtje in een wc. 'Driemaal hebben we een inval van de Gestapo gehad, die het huis van onder tot boven doorzocht, zonder iets te vinden, terwijl de slimmerikken . . . zelfs, leunend tegen het kolenhok, een conversatie voerden die we met ingehouden adem volgden.'³

Er werden in totaal door Veterman, telkens bij van Velzens drukkerij, in een tijdsverloop van ca. anderhalf jaar (de eerste serie werd in februari '42 afgeleverd, Veterman werd in de herfst van '43 gearresteerd) tussen de 1 800 en 2 000 blanco pb's vervaardigd; de laatste serie was op het echte pb-karton gedrukt. Een van zijn talrijke helpers en helpsters was met de

¹ A.v., p. 29. ² A.v., p. 39. ³ A.v., p. 38.